

Notitie : Archeologische inventarisatie Schiereiland

Datum : Augustus 2017

Door : Rutger Terluin, archeoloog
: Kunst, Cultuur en Erfgoed

Inleiding

Er komt een bestemmingsplan Schiereiland. In hoofdstuk V, artikel 38a van de Monumentenwet 1988 is staat dat de gemeenteraad bij de vaststelling van een bestemmingsplan rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten. Met het in werking treden van de Erfgoedwet per 1 juli 2017 is de Monumentenwet 1988 vervallen. In hoofdstuk 9 van de Erfgoedwet is het overgangsrecht geregeld. Hierin staat dat hoofdstuk V van de Monumentenwet in werking blijft zolang de Omgevingswet nog niet in werking getreden is.

Deze inventarisatie is bedoeld om aanwezige danwel verwachte monumenten binnen het bestemmingsplangebied te inventariseren.

Archeologische inventarisatie

Het Schiereiland ligt tegen de nieuwe Maas. Voor omringende gebieden, de KW-kades en Maaswijk, is een archeologische inventarisatie opgesteld (Terluin en De Ridder, 2012a en 2012b).

Binnen het plangebied zijn geen bekende archeologische waarden aanwezig. De dichtsbijzijnde waarde ligt circa 750 meter ten noordoosten van het plangebied, een rivierduin. Ten noorden, op bijna 1 km ligt de middeleeuwse terp van Vlaardingen. Ook zijn geen vondstmeldingen binnen het plangebied bekend. Binnen de buitendijks gelegen rivierzone, het gebied ten zuiden van de spoordijk en Maassluissedijk zijn wel vondstmeldingen bekend. Het betreft vooral losse vondsten uit de nieuwe tijd, hoewel ook een melding is van ouder materiaal (VLAK-code 8.001).

VLAK code	ARCHIS nr	Omschrijving	Periode	Context
11.001	409768	Mes	Nieuwe Tijd	Op 40 cm onder maaiveld
11.002	409770	Ankers	Nieuwe Tijd	In voormalige Matex haven
11.009		Knoop	Nieuwe Tijd	In voormalige Spoorhaven
8.001	32491	AW en meer	IJzertijd/Rom. Tijd	Langs rivieroever, in uitgeworpen aarde tbv zandwinning
8.002		Stenen Wig	Neolithicum	Opgebaggerd uit rivier
8.004	63563	Schoenzool	Nieuwe Tijd	Opgeboord uit rivier
	16544	xxx	Romeinse Tijd	Zeer waarschijnlijk onjuiste locatie

Een beschrijving van de bodemopbouw wordt gegeven door Coppens (2012). Hij beschrijft de ondergrond voor het op een paar honderd meter naar het oosten gelegen VOPAK terrein. Gezien de nabijheid mag dezelfde opbouw voor het plangebied aangenomen worden. Kortweg ligt aan het maaiveld een ophogingspakket. Hieronder kunnen afzettingen van Walcheren aanwezig zijn op Hollandveen (overwegend rietveen) en met Hollandveen ingeschakeld. Vanaf circa 5 meter onder NAP kunnen wadafzettingen voorkomen op estuariene afzettingen, die ook weer op veen liggen. Op grotere diepte komen in de omgeving rivierduinen voor. Dit laatste wordt ook in recente rapporten genoemd (Koeman en Van der Klooster 2016, Schiltmans 2015).

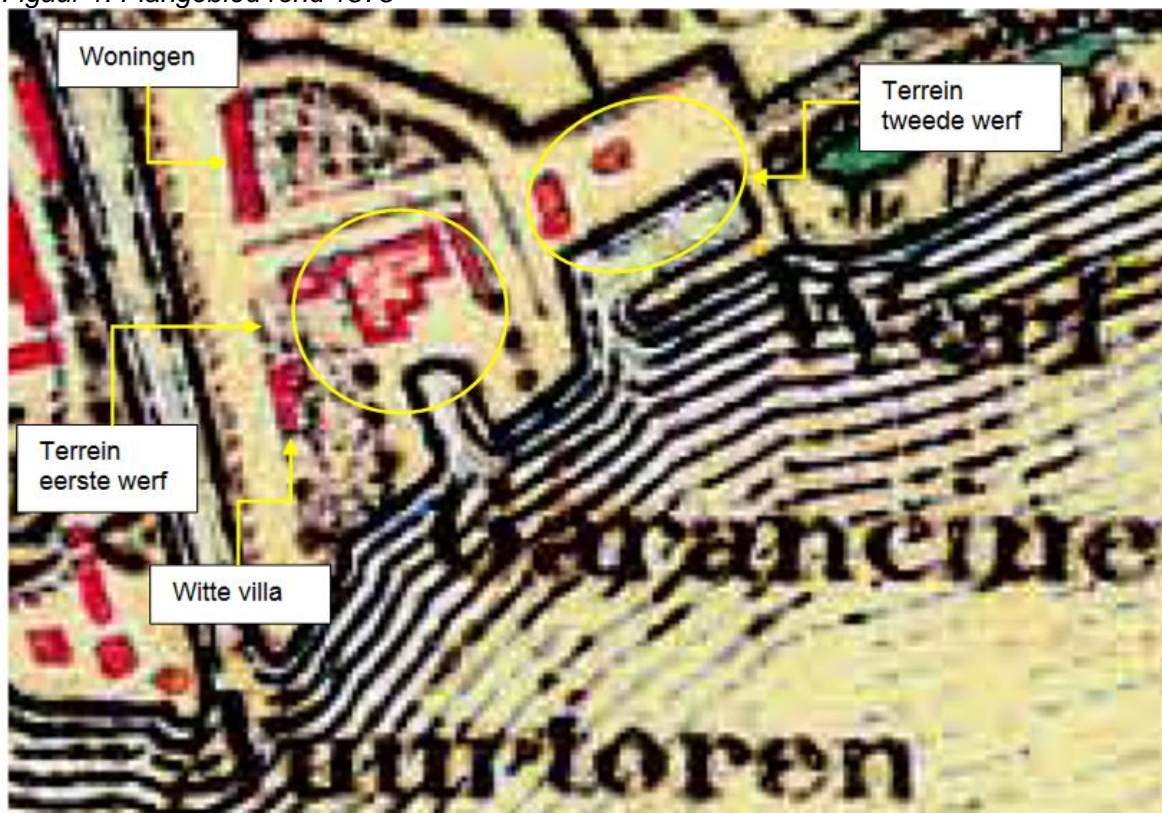
Het plangebied heeft lang tijd buitendijks gelegen. Waarschijnlijk vanaf de twaalfde eeuw, toen Vlaardingen door twee grote overstromingen werd getroffen, tot ver in de nieuwe tijd stond het gebied onder water. Door opslibbing is het uiteindelijk boven de waterspiegel uitgekomen. Voorafgaand aan die opslibbing vanuit de Maas lijkt het wel aannemelijk dat de rivier delen van de oorspronkelijke bodem heeft weggeërodeerd. Gezien de ligging van de rivier zal de erosie aan

de zuidzijde groter zijn dan aan de noordkant. Een indicatie hiervoor is dateringsonderzoek van de hoogst gelegen veenpakketten in de omgeving. Langs de Koningin Wilhelminahaven Noordzijde dateert dit veen uit de IJzertijd en terwijl de top van het veen dicht langs de Maasoever een datering van circa 2000 voor Chr. heeft.¹ Deze toppen liggen overigens meters onder het huidige maaiveld.

Donken, of rivierduinen waren door hun hoge ligging in de omgeving aantrekkelijke verblijfplekken in het Mesolithicum. Archeologische vondsten en sporen uit deze tijd zijn dus niet uit te sluiten. Uit de periode dat het plangebied onder water stond, waarschijnlijk vanaf de 12^e eeuw tot ver in de nieuwe tijd, zijn naar verwachting enkel 'verloren' zaken te verwachten. Bij verloren zaken is te denken aan over boord geslagen goed of, zo blijkt, ankers, maar ook scheepswrakken zijn mogelijk. De kans op het aantreffen van dit soort items is echter klein. Uitzondering zijn de oude structuren die de Oosthavenkade vormden. Het havenhoofd is al in de 18^e eeuw op de huidige locatie aangelegd. Uit de waarnemingen blijkt tevens dat oudere resten uit perioden uit de IJzertijd en Romeinse tijd niet zijn uit te sluiten. Dat wil zeggen, vanaf circa 2 meter onder NAP zijn resten te verwachten uit de Middeleeuwen (tot halverwege twaalfde eeuw) en eerder (Terluin en De Ridder, 2012b).

Halverwege de 19e eeuw is het Schiereiland tot ontwikkeling gebracht. Hiervoor is het plangebied opgehoogd. Het vormt, ná de ontwikkeling aan de westkant van de havenmond (Maaswijk) de tweede plek waar langs de Maas die industrieel werd ingericht. In historische zin een belangrijk gegeven. In eerste instantie werd het terrein als scheepswerf ingericht, met haven en gebouwen en niet lang daarna werden langs de Oosthavenkade woningen voor arbeiders gebouwd. De werf was een kort leven beschoren. Al na een jaar of tien kreeg het terrein de bestemming fabrieksterrein en werd de garancinefabriek gesticht. De eigenaar van deze fabriek liet in 1867 ook de Witte Villa bouwen. Na de garancinefabriek kwam op de plek een strokarton- en weer later een lijnkoekenfabriek. Nog voor 1875 werd ten oosten van het fabrieksterrein een tweede werf, ditmaal van J. Pot ingericht, waarvoor ook een haven werd gegraven. Hier werden tot het eind van de 19e eeuw schepen gebouwd.

Figuur 1: Plangebied rond 1875

¹ Coppens (2012), Timmermans (2012)

Bijna het hele plangebied ligt nu braak. Recentelijk zijn saneringswerkzaamheden archeologisch begeleid (Ilson, 2016), waarbij de bakstenen structuren tevoorschijn kwamen (figuur 2). Het toont dat er ondanks de kaalslag nog het nodige in de bodem ligt. Het blijkt dat ter hoogte van de oude garancinefabriek /scheepswerf ophogingspakketten aanwezig zijn vanaf circa 0,5 meter onder NAP. De top van de muren lag op circa 1,5 meter boven NAP, oplopend naar 2,5 meter boven NAP. Op basis van oude kaarten geeft Ilson aan dat meer structuren zuidelijk van de saneringslocatie verwacht kan worden. Dit wordt bevestigd door milieuonderzoek, waarbij in de bodem een gemetselde put aangetroffen werd.²

Figuur 2: Sporenkaart archeologische begeleiding RAAP

Archeologische verwachting

Diep in de ondergrond kunnen rivierduinen aanwezig zijn met mesolithische sporen en vondsten. Hierboven kunnen archeologische resten uit latere perioden tot en met de 12^e eeuw aangetroffen worden. Voor de periode hierna tot midden 19^e eeuw is een lage verwachting op het aantreffen van 'verloren gegane' vondsten. Uitzondering op die periode is de kade, die al in de 18^e eeuw aangelegd is. Ten slotte zijn uit de periode vanaf midden 19^e eeuw vondsten en bouwstructuren te verwachten. De archeologisch meest interessante delen bevinden zich op het terrein waar de scheepswerven aangelegd zijn. Losse, verloren vondsten kunnen op die terreinen en in de aangrenzende havens aangetroffen worden.

Archeologische resten uit de 12^e eeuw na Chr. en eerder liggen, naar verwachting dieper dan 2m onder NAP. De resten uit de periode vanaf midden 19^e eeuw zijn al aan te treffen op een niveau vanaf een diepte van 2,5m boven NAP en lager.

² MWH B.V., 2014

Waarde en verwachtingenkaart

De hoge archeologische verwachting betreft drie delen van het bestemmingsplangebied. Twee vlekken in het centrum en een langgerekt terrein aan de westzijde. De twee gebieden in het centrum geeft het gebieden aan waar de eerste en de tweede werf lagen. Archeologische vondsten en sporen zijn hier vanaf 2,5 meter boven NAP en dieper aan te treffen. De bij deze werven horende havens zijn gearceerd aangeduid. In het westen ligt de kade met het daar tegenaan gelegen twee gebieden met (voormalige) bebouwing: de witte villa en de arbeiderswoninkjes uit de 19^e eeuw. Hier kunnen vondsten en sporen vanaf 30 cm onder maaiveld aangetroffen worden.

Binnen de terreinen met een hoge en middelhoge verwachting (dat wil zeggen het hele bestemmingsplangebied) kunnen archeologische waarden vanaf het mesolithicum tot en met de middeleeuwen aangetroffen worden op een diepte vanaf 2 meter onder NAP en dieper. Uit latere tijd kunnen hier verloren voorwerpen liggen. Meer specifiek geldt dit voor de gearceerde gebieden. Hier lagen de havens die bij de werven hoorden.

Figuur 3: Waarden en verwachtingenkaart

- Hoge archeologische verwachting
- Middelhoge archeologische verwachting
- Voormalige havens bij de werven

Literatuur

- Coppens, C.H.F., 2012: *Plangebied Vopak Terminal Vlaardingen, gemeente Vlaardingen; archeologisch vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (verkennende fase)*
- Ilson, P.J., 2016: *Plangebied Waterleidingstraat 2 en Oosthavenkade 100, gemeente Vlaardingen; archeologisch onderzoek: een archeologische begeleiding (protocol proefsleuven).*
- MWH B.V., 2014: *Saneringsonderzoek Schiereiland te Vlaardingen*
- Struijs, A.M., 1997: *Om een bevaeren schip te maken. Geschiedenis van de Vlaardingse scheepswerven.*
- Terluin R, en T. de Ridder, 2012a: *Archeologisch inventarisatierapport 9. Bestemmingsplan Maaswijk*
- Terluin R, en T. de Ridder, 2012b: *Archeologisch inventarisatierapport 10. Bestemmingsplan KW-Kades*
- Timmermans, R., 2012: *Plangebied Koningin Wilhelminahaven NZ 27, gemeente Vlaardingen; archeologisch vooronderzoek: een aanvullend bureau- en inventariserend veldonderzoek.*